

Het Evangelie lezen
in crisistijd

Aan de familie Fplateau, waarvan de gastvrije keuken
meer dan eens heeft gediend als atelier voor mijn boeken,
en met wie we graag zouden blijven praten
al wachtend op het einde van de wereld...

*Ik ben er zelfs van overtuigd dat het lijden van deze tijd
niet opweegt tegen de heerlijkheid waarvan ons de openba-
ring te wachten staat. Ook de schepping verlangt vurig naar
de openbaarmaking van de kinderen van God.*

*Brief van de heilige Paulus aan de Romeinen,
hoofdstuk 8,18-19*

ADRIEN CANDIARD

Het
Evangelie
lezen in
crisistijd

Adveniat

Het Evangelie lezen in crisistijd
Adrien Candiard

Oorspronkelijke titel: *Quelques mots avant l'Apocalypse. Lire l'Évangile en temps de crise.* © 2022 Les Éditions du Cerf, Parijs.
www.editionsducerf.fr

ISBN 9789493279735
NUR 728

Vertaling: Joost Jansen o.praem.
Redactie: Marian de Heer
Vormgeving: Jeanine van Poppel

Nihil obstat
M. Palayret o.p.
R. Escande o.p.

Imprimi potest
Parijs, 29 augustus 2022
N. Tixier o.p., provinciaal overste

De citaten uit de Bijbel in dit boek zijn overgenomen uit de Wil-
librordvertaling, Katholieke Bijbelstichting, 's-Hertogenbosch,
2012.

© 2024 Adveniat, onderdeel van Jongbloed Christelijke Media –
Leeuwarden

Alle rechten voorbehouden.
www.adveniat.nl
www.jongbloedmedia.nl

Inhoud

Inleiding		6
Hoofdstuk 1		19
Hoofdstuk 2		32
Hoofdstuk 3		48
Hoofdstuk 4		60
Conclusie		72
Dankwoord		79

Inleiding

Professioneel gezien hoef ik me niet al te veel zorgen te maken. Als dominicaan en katholiek priester ben ik natuurlijk op de hoogte van de crisissen waarin de kerk zich bevindt en ook van haar schijnbaar onstuitbare getalsmatige achteruitgang in het Westen. Maar is ons niet keer op keer verteld dat religies gedijen bij rampen, tegenslagen en het onverklaarbare?

Ik hoef me dus weinig zorgen te maken. Als het waar is, zoals we overal horen, dat geloof altijd hand in hand gaat met onwetendheid, dat de kerk weet hoe ze angsten kan gebruiken, dat ze garen heeft gesponnen bij het verval van het Romeinse Rijk of de angst voor de Zwarte Dood, dat ze aardbevingen en hagelbuien heeft gebruikt om mensen zich schuldig te laten voelen en ze aan haar genade over te leveren, waarbij ze rampen uitlegde als goddelijke straf voor de zonden van mensen, dan hoef ik me professioneel gezien duidelijk geen zorgen te maken: hier komen de goede tijden voor mijn bedrijfje; hier komen slechte tijden voor de wereld.

Voor de rest heb ik, ondanks een fundamenteel optimistische houding, misschien wel reden om me zorgen te maken. Als kind van het rustige Europa, dat de leeftijd van het verstand bereikte toen de Berlijnse Muur viel – en daarmee ook het voelbare risico van de nucleaire vernietiging van de mensheid, iets wat de generatie van mijn ouders angst aanjoeg – had ik toch niet het gevoel dat ik opgroeide in een vredige wereld. Er was voortdurend sprake van economische crisis, van werkloosheid en van de opkomst van racisme. De samenleving was gebroken, gewelddadig en kwetsbaar. Maar voor mij, en voor iedereen om me heen, was het in ieder geval duidelijk dat we een drempel waren gepasseerd die ons afschermdde van het onbegrijpelijke kwaad uit het verleden: oorlog, hongersnood en epidemieën waren zeker niet helemaal van de planeet verdwenen, maar ze waren alleen nog te vinden in afgelegen gebieden, als tijdelijke overblijfselen van een voorbijgane tijd waarin de mensheid beslist niet wist hoe ze moest omgaan met een geschiedenis waar we wat neerbuigend op terug konden kijken. Sommige mensen waarschuwden al voor de gevolgen van onze manier van leven voor het klimaat, maar hun voorspellingen leken betrekking te hebben op een toekomst die zo ver weg lag dat ze niet zoveel aandacht verdienden gezien de stevige vragen van het heden. Met een beetje wetenschappelijke ‘rationaliteit’, waar het onze voorouders zo aan ontbrak, hadden we de middelen gevonden om de tegenslagen van

weleer te laten verdwijnen en zouden we weten hoe we moesten omgaan met de tegenslagen die op ons pad zouden komen.

Het is juist deze wereld, solide en geruststellend, die in een paar jaar tijd is ingestort onder de slagen van onwaarschijnlijke middeleeuwse schrikbeelden waarvan we dachten dat ze voor altijd waren uitgebannen. Ik heb geen lang verhaal nodig om eraan te herinneren dat de gesels van de mensheid, de ruiters van de Apocalyps, gefrustreerd door een paar decennia relatieve inactiviteit, vrolijker dan ooit over de planeet rijden. Terwijl we er nog zo trots op waren dat we de eindeloze strijd hadden gewonnen die ziektekiemen en microben al duizenden jaren tegen ons voeren, dankzij onze uitmuntende geneeskunde, werd onze hele wereld lamgelegd terwijl we probeerden de dodelijke effecten van een even nieuw als verbijsterend virus in te dammen. We leken nog maar net een manier gevonden te hebben om met de vele varianten om te gaan, of de oorlog eiste onze aandacht op, in zijn meest grandioze en wrede versie, flirtend met een wereldwijd conflict en de dreiging van totale nucleaire vernietiging. Ondertussen beginnen energie- en zelfs voedseltekorten in onze welvarende samenlevingen voelbaar te worden en lijken deze vastbesloten om daar op de lange termijn te blijven. Ze roepen angstbeelden op van grote economische crashes waarvan we hadden gehoopt dat ze voorgoed verdwenen waren.

De ene of de andere crisis: we zouden graag geloven dat ze van voorbijgaande aard zijn, korte onderbrekingen van instabiliteit voordat we weer de vroegere toestand van de wereld terugkrijgen, die van vooruitgang en veiligheid. Maar een zomer met een recorddroogte, met watertekorten in Normandië en Nederland, met de bron van de Theems die droogvalt en tienduizenden hectaren bos die in rook opgaan, herinneren ons eraan dat we nog maar net de gevolgen beginnen te zien van een klimaatverandering waarvan we nog niet zo lang geleden naïef dachten dat ze ongetwijfeld fataal zou zijn voor ijsberen, maar dat ze ons gematigd halfroond zou sparen. We beginnen het te begrijpen: dodelijke overstromingen volgen op bosbranden, gletsjers smelten en doen bergen afkalven, landbouwopbrengsten kelderen, kustgebieden worden opgeslokt, hele landen worden woestijnen, spanningen over water- en voedselbronnen doen vrezen voor uiterst genadeloze conflicten, conflicten waarin mensen vechten om te overleven. Kortom, we voelen allemaal dat rampen nog niet tot het verleden behoren. De wereld is onvoorspelbaar en zorgwekkend geworden.

Het woord crisis lijkt te zwak, ten opzichte van de tijd waarin we geen idee hadden wat 'crisis' betekende. Als ik op vakantie met mijn jonge nichtjes speel, leer ik even van hun vrolijke zorgeloosheid. Maar zodra het verstoppertje spelen voorbij is in de door droogte vergeelde tuin van hun oma, kan ik het niet helpen dat ik bezorgd nadenk, niet alleen over de wereld die

ze als volwassenen zullen erven, maar over de wereld waarin ze nu opgroeien. Die wereld zal niet helemaal dezelfde zijn als de wereld waarin ik het geluk had te leren fietsen.

Het feit dat je christen bent of religieus is niet genoeg om mijn bezorgdheid over deze plotselinge tragedie in onze wereld, of in ieder geval in mijn wereld, weg te nemen. Het is duidelijk dat ik niet van God verwacht dat hij magische oplossingen biedt voor deze moeilijkheden waarvoor wij, in ieder geval voor een groot deel, collectief verantwoordelijk zijn. Ik ben me er echter van bewust dat het christelijk geloof ons niet volledig machteloos maakt tegenover deze opeenstapeling van catastrofes. Integendeel, het biedt ons middelen die door de gelovigen zelf zeker onderschat worden en weinig in aanmerking worden genomen. Het is waar dat ze op het eerste gezicht iets verrassends hebben. De Bijbel heeft een literair genre ontwikkeld juist voor tijden van crisis: de ‘apocalyptiek’, van een Grieks woord dat ‘openbaring’ betekent – omdat de auteurs van deze geschriften zich bezighouden met het onthullen van de mysteries die verborgen liggen onder de oppervlakte van de wereldgebeurtenissen. Het woord kan angst oproepen, en apocalyptische teksten nog meer. Maar als ze bedoeld zijn om te lezen in tijden van crisis, dan is dit misschien wel het juiste moment om ze te lezen.

Dit literaire genre, verschenen in de laatste paar eeuwen vóór de christelijke jaartelling, is vaak onthut-

send. Door middel van beelden die over het algemeen groots en kosmisch zijn, soms doorkruist met bizarre monsters en onbegrijpelijke getalsmatige overwegingen, beweren ze het geheim te leveren, de sleutel tot de crisissen die de mensheid doormaakt. Apocalyptische teksten zijn overal in de Bijbel te vinden: in de latere boeken van het Oude Testament, zoals Daniël, en in heel wat boeken van het Nieuwe Testament, te beginnen natuurlijk met het laatste boek van de christelijke Bijbel, dat notoir moeilijk te interpreteren is en wordt beschouwd als het hoogtepunt van het genre, zozeer zelfs dat het bekend staat als het boek Apocalyps. Andere uitingen hiervan zijn ook te vinden in de vier Evangeliën, de verhalen van het leven van Christus, uit de mond van Jezus zelf, een duidelijke apocalyptische verhandeling, die dezelfde thema's aansnijdt: de ongeduldige verwachting van het einde van de wereld, een historisch visioen universumbreed, de aankondiging van catastrofes en een dramatisch klimaat.

Het Evangelie van Marcus, ongetwijfeld het oudste van de vier, wijdt er het hele hoofdstuk 13 aan. Dit is de enige echte toespraak van Jezus die Marcus, met zijn sobere en beknopte stijl, nodig vond om aan ons over te dragen. In elke andere omstandigheid leken een paar zinnen van de Meester voldoende, maar een precieze, completere herinnering aan de leer van Christus over het einde der tijden moest bewaard blijven. De andere evangelisten nemen dit verhaal over

en voegen er details aan toe, maar Marcus probeert altijd tot de kern van de zaak door te dringen.

Jezus, die naar Jeruzalem gegaan is voor het Paasfeest, is een paar dagen eerder vreugdevol verwelkomd door de menigte toen hij de stad binnenkwam, maar de spanning met de religieuze en politieke autoriteiten van die tijd is op zijn hoogtepunt. Zijn onderricht in de Heilige Stad wordt gekenmerkt door een gevoel van urgentie: over slechts een paar dagen, weet hij, zal hij gearresteerd, gemarteld en ter dood gebracht worden. Er is geen tijd te verliezen. Het kruis werpt nu al zijn tragische schaduw vooruit over het Goede Nieuws dat de wereld meer dan ooit nodig heeft. In de tempel proberen zijn vijanden hem in de val te lokken door hem te ondervragen over de belasting die aan Caesar verschuldigd is, over de mogelijkheid van de opstanding of het grootste gebod. Ze stapelen polemieken op polemieken. Jezus antwoordt zonder zich uit balans te laten brengen, maar zijn blik is al ergens anders. Hij nodigt zijn leerlingen uit om aandacht te besteden aan de offergave van een arme weduwe. Het is het belangrijkste wat er die dag te zien is. Maar de leerlingen laten zich niet zo gemakkelijk onderrichten en blijven liever stilstaan bij een indrukwekkender schouwspel:

Toen hij de tempel uitging, zei een van zijn leerlingen tegen hem: 'Meester, kijk toch eens wat een stenen en wat een gebouwen!' En Jezus zegt tegen hem: 'Zie je die grote gebouwen? Er zal

hier geen steen op de andere blijven: alles wordt neergehaald.’

Marcus 13,1-2

Deze vreemde uitspraak over de vernietiging van de Tempel, of in ieder geval de kwetsbaarheid ervan – zoals alles in deze wereld voorbestemd is om te vergaan – maakt indruk op de leerlingen. Terwijl ze met Jezus op de Olijfberg zitten, tegenover de Tempel, en nog steeds de overweldigende pracht bewonderen van het heiligdom dat juist werd veroordeeld, bevragen vier van hen Jezus over dit raadselachtige en veront- rustende woord over de Tempel. Het zijn degenen die het dichtst bij hem staan, de vier die het eerst geroepen werden, twee paar broers, Andreas en Petrus, Jakobus en Johannes, alle vier vissers op het Meer van Galilea die op een ochtend zijn uitgenodigd om hun netten te verlaten.

Hun vraag is:

‘Zeg ons wanneer dat zal gebeuren, en wat het teken is dat dat alles in vervulling gaat.’

Marcus 13,4

Een legitieme, noodzakelijke vraag, in het licht van zo’n heftige voorspelling. Maar Jezus geeft, zoals gewoonlijk, niet echt antwoord. In plaats van in detail te treden, trekt hij het onderwerp breder. Is dit een

teken dat 'dat alles' in vervulling gaat? Jezus doet alsof hij begrijpt dat het niet om de Tempel gaat, maar om het universum; dat 'dat alles' slaat op 'alles', kortom de hele wereld. En dan geeft hij zijn vier leerlingen een lange apocalyptische rede waarin de Tempel, die eigenlijk het oorspronkelijke onderwerp van hun vraag was, niet meer genoemd wordt.

Jezus begon hun uit te leggen: 'Kijk uit dat niemand jullie op een dwaalspoor brengt. Velen zullen in mijn naam optreden en zeggen: "Ik ben het", en ze zullen velen op een dwaalspoor brengen. Wanneer jullie horen over oorlogen en oorlogsgeruchten, laat je dan niet bang maken. Dit moet gebeuren, maar het is het einde nog niet. Want het ene volk zal tegen het andere opstaan en het ene koninkrijk tegen het andere, en op verscheidene plaatsen zullen er aardbevingen zijn, en hongersnood. Dat is het begin van de weeën.

En jullie, let op jezelf. Ze zullen je uitleveren aan rechtbanken en geselen in synagogen, en voor gouverneurs en koningen zullen jullie terechtstaan omwille van Mij, als een getuigenis voor hen. Aan alle volkeren moet eerst de goede boodschap verkondigd worden. Wanneer ze je komen halen om je uit te leveren, pieker dan niet al van tevoren over wat je moet zeggen, maar zeg wat je op dat moment wordt ingegeven; want jullie zijn het niet die spreken, maar de heilige Geest. En de ene broer zal de andere aan de dood

uitleveren, en een vader zijn kind, en kinderen zullen tegen hun ouders in verzet komen en hen ter dood brengen. Je zult door iedereen gehaat worden vanwege mijn naam. Maar wie tot het einde volhardt, die zal gered worden.’

Marcus 13,5-13

Na deze aankondiging van de eerste barensweeën, met oorlogen, aardbevingen en hongersnoden, maar ook verschrikkelijke vervolgingen voor christenen, schetst Jezus een mysterieuze maar angstaanjagende gebeurtenis die op Judea lijkt af te komen, waarnaar verwezen zal worden met het woord ‘verdrukking’:

‘Wanneer je de huiveringwekkende gruwel ziet staan waar zij niet hoort,’ – let op, lezer – ‘dan moeten de inwoners van Judea de bergen invluchten. Wie op het dak is, moet niet naar beneden komen om nog iets uit zijn huis te halen, en wie op het land is, moet niet teruggaan om zijn jas te halen! Wee de vrouwen die dan zwanger zijn of een kind aan de borst hebben in die dagen! Bid dat het niet gebeurt in de winter. Want die dagen zullen een verschrikking zijn zoals die er nog nooit is geweest, vanaf het begin van Gods schepping tot nu toe, en er ook niet meer zal komen. Als de Heer die dagen niet had ingekort, zou niemand gered worden. Maar omwille van zijn uitverkorenen heeft Hij die dagen ingekort. Als iemand dan tegen jullie zegt: “Kijk, hier is